

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Голова Приймальної комісії,
Голова комісії з реорганізації НАУ,
в.о. ректора

_____ Ксенія СЕМЕНОВА
«15» 04 2024 року.

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ ДО АСПІРАНТУРИ
зі спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
(третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти)
Галузь знань 29 Міжнародні відносини
Освітньо-наукова програма «Зовнішня політика»

Київ – 2024

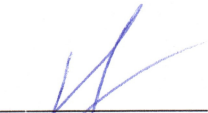
Програма розроблена на основі освітньо-наукової програми та навчального плану № РДФ-17-291/23 підготовки фахівців освітньо-наукового рівня «Доктор філософії» галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261.

Програму розробили:

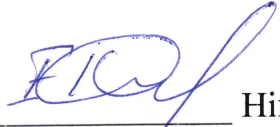
Завідувач кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій
Факультету міжнародних відносин
доктор політичних наук, професор Ніна РЖЕВСЬКА

Професор кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій
Факультету міжнародних відносин
доктор історичних наук, професор Сергій ТРОЯН

Гарант освітньо-наукової програми «Зовнішня політика»

Професор кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій
Факультету міжнародних відносин
доктор політичних наук, доцент Юлія СЕДЛЯР

Програма обговорена та схвалена на засіданні випускової кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Факультету міжнародних відносин, протокол № 1 від «9» січня 2024 р.

Завідувач кафедри міжнародних відносин,
інформації та регіональних студій
Факультету міжнародних відносин Ніна РЖЕВСЬКА

ПЕРЕДМОВА

Програма складена для кандидатів на вступ в аспірантуру за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та передбачає визначення рівня знань за напрямками професійної діяльності та формування контингенту здобувачів вищої освіти, найбільш здібних до успішного опанування відповідної освітньо-наукової програми рівня «Доктор філософії».

Основу концепції підготовки аспірантів за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» складає системність, програмно-цільова спрямованість, націленість на формування високого професіоналізму, уміння вирішувати наукові й практичні завдання на рівні сучасних досягнень міжнародних відносин.

Вступний іспит проходить в усній формі з викладенням членам предметної комісії відповідей на питання екзаменаційного білету.

Вступник повинен продемонструвати фундаментальні, професійно-орієнтовні знання та уміння, здатність творчо мислити, вирішувати типові професійні завдання, передбачені програмою вступу.

Організація вступного випробування здійснюється відповідно до Положення про приймальну комісію Національного авіаційного університету, затвердженого рішенням Вченої ради Національного авіаційного університету від 21.12.2016 р.

I. ЗМІСТ ФАХОВИХ ВСТУПНИХ ВИПРОБУВАНЬ

Міжнародні відносини

Явище міжнародних відносин та основні етапи його еволюції. Система наук про міжнародні відносини. Основні наукові школи дослідження. Концептуальні підходи щодо аналізу міжнародних відносин.

Закони в міжнародних відносинах. Зміст закономірностей в міжнародних відносинах. Універсальні закономірності міжнародних відносин.

Поняття міжнародного середовища. Теорії міжнародного середовища. Внутрішнє та зовнішнє середовище. Географічне середовище. Геополітика та геостратегія. Соціальне середовище.

Військовий фактор в сучасних міжнародних відносинах. Міжнародні організації як механізми регулювання міжнародних відносин. Регіональні проблеми сучасних міжнародних відносин.

Поняття просторово-часового континууму М.Бахтіна. Розвиток як процес. Типи процесів у політичному просторі. Лінійні, рівномірно-поступальні процеси. Процеси хвильового або циклічного характеру. Цикли та хвилі. Процеси стадійної природи. Вибухові процеси. «Парадокс участі» про впорядкованість системи міжнародних відносин.

Актори міжнародних відносин

Суть і роль держави як учасника міжнародних відносин. Вплив зовнішньої політики держави на характер міжнародних відносин епохи. Держава як універсальна форма політичної організації людської спільноти. Держава та державний суверенітет. Роль держави у формуванні нації. Наддержави та єдина наддержави.

Недержавні учасники міжнародних відносин. Міжнародні міжурядові організації: суть та основні ознаки. Причини появи та історичні етапи розвитку міжнародних міжурядових організацій. Міжнародні неурядові організації: загальні характеристики і типи. Основні і інструменти впливу міжнародних неурядових організацій. ТНК як учасники міжнародних відносин.

Системні дослідження міжнародних відносин

Варіанти загальної теорії систем та їх вплив на системні дослідження міжнародних відносин (О.Богданов, Л. Берталанфі) Варіанти спеціальних системних теорій (Н.Віннер, Д.Істон, М.Вебер). Системний підхід у міжнародно-політичній науці (Т.Парсонс, М.Каплан, Д.Істон, Б.Бузан, Р.Літл). Рівневий аналіз міжнародних відносин (К. Волтц, М.Каплан, Д.Сінгер). Класифікації напрямів системних досліджень міжнародних відносин.

Системні війни. Концептуальні елементи системних війн (Р.Гілпін, Дж. Модельські, Дж. Леві, І.Валлерстайн, М.Мілдарські). Самоорганізація нелінійних систем. Теорія турбулентності Дж.Розенау.

Міжнародні системи

Типи і структури міжнародних систем. Класифікація підходів до дослідження міжнародних систем. Дослідження структури міжнародних систем у 60-70-ті рр. ХХ ст. (К.Дойч, Д.Сінгер, Р.Роузкранц, К.Волтс). Метод системного моделювання. Моделі міжнародних систем М.Каплана, С.Хоффмана, Ч.Маклелланда. Традиційно-історичний підхід: переваги та недоліки. Особливості історико-соціологічного підходу до дослідження міжнародних систем. Р.Арон як один із засновників історико-соціологічного підходу. Евристичний (структурний) підхід до дослідження міжнародних систем. Абстрактні моделі міжнародних систем М.Каплана. Змішаний підхід до дослідження міжнародних систем. Синтез історико-соціологічного та евристичного підходів до дослідження міжнародних систем. Історично послідовні міжнародні системи Р. Роузкранца та Е.Луарда. Емпіричний підхід. Транссистемний (наскрізний) підхід. Синергетичний підхід. Світ-системна теорія (А.Франк, І.Валлерстайн, Г.Сандерсон, В.Макнейл, К.Чейз-Дан).

Закони функціонування та трансформації міжнародних систем. Формування нової системи міжнародних відносин. Специфіка переходу від біполярної до сучасної міжнародної системи. Структурно-функціональні атрибути сучасної міжнародної системи.

Політичні системи світу

Політичні системи світу та їхні основні інститути. Типи сучасних політичних систем. Англо-американський, європейсько-континентальний, тоталітарний та доіндустріальний типи політичних систем (Г. Алмонд та Дж.Істон). Процеси глобалізації в Європі, створення Європейського Союзу (ЄС) як уніфікація політичних систем для 25 країн. Амстердамська угода 1997. Політична система доіндустріального типу та її характерні риси (нестабільна внутрішньополітична ситуація, перманентна боротьба значних соціальних сил всередині держави, велика роль недержавних інституцій). Типи політичних систем за культурно-цивілізаційними та формаційними ознаками (історичні типи – рабовласницької, феодальної, буржуазної, соціалістичної

політичної системи). Вплив науково-технічного прогресу на параметри політичної системи. Авіакосмічна складова у функціонування політичної системи.

Сучасна система міжнародних відносин в геостратегічному просторі

Північноамериканська інтеграція. Геополітика США, основні складові. Поле геостратегічних інтересів США. Доктрина Монро. Геополітична доктрина «відкритих дверей». Особливості геополітичних устремлінь Сполучених Штатів в пост біполярний період. Геостратегічні пріоритети Канади і Мексики.

Геополітична ситуація в Європі після Другої Світової війни. Місце об'єднаної Європи на сучасній політичній карті світу. Інституціональна система ЄС. Європа в геоекономічному та геополітичному вимірі. Розширення ЄС – можливості й перспективи для України. Фактори геополітичної регіоналізації України.

Азійсько-Тихоокеанський регіон у геополітичному контексті. Фактори сучасної геополітичної ситуації в регіоні. Загальна характеристика основних геополітичних акторів. Особливості сучасної геополітичної ситуації у Східній та Південно-Східній Азії. Геостратегія Китаю. Геополітика Японії. Геополітика країн Близького Сходу. Перспективи розвитку геостратегічної ситуації в АТР.

Україна в системі геополітичних координат.

Геополітичне становище України. Євразійська парадигма. Україна, Європа, Євроатлантика. Україна і держави Центральної та Східної Європи. Становлення України як активного дієздатного суб'єкта міжнародних відносин. Інтеграція України у європейські і євроатлантичні структури. Сценарій геополітичного майбутнього України.

Поняття глобального розвитку та його системний характер

Поняття глобального розвитку, його структура, складові. Формування глобальної свідомості. Глобальні форми співіснування людей. Політичне регулювання глобальних процесів. Глобальна безпека. Концепція безпеки у глобальному світі. Міжнародна та регіональна безпека: сучасні виклики та загрози. Конфлікти в контексті глобального розвитку. Ядерний чинник глобальної безпеки. Глобальна політична культура. Авіакосмічний чинник та міжнародні авіаційні організації в сучасній міжнародній системі. Повітряний простір в системі сучасної міжнародної взаємодії.

Політична модернізація як чинник глобального розвитку

Поняття та сутність модернізації. Теорія модернізації та етапи її розвитку. Етапи модернізації. Типи модернізації. Структурні рівні модернізації за М.Леві. Моделі модернізації. Механізми здійснення модернізації. Теоретична база модернізації. Концепції Р. Пребіша, А. Франка та І. Валлерстайна. Вибір шляхів модернізації та культурно-цивілізаційні блоки. Політична й економічна модернізація країн західного і незахідного типу. Особливості індустріалізації, економічного зросту та модернізації в країнах Азії. Особливості конфуціанського неоіндустріалізму. Нові індустріальні країни Азії «першої» і «другої» хвилі. Латиноамериканський варіант неоіндустріалізму. Фактори неоіндустріальної альтернативи вестернізації. Глобальні аспекти модернізації. Значення вивчення модернізаційного досвіду для України.

Світова політика та глобальне суспільство

Феномен світової політики. Світова політика як об'єкт наукового дослідження. Провідні парадигми в дослідженні світової політики. Транснаціональні та міждержавні відносини. Світовий політичний процес як наукова категорія і об'єктивна реальність. Світовий соціум і його складові. Сукупність змін політичних статусів. Функціональна єдність і протиріччя дій і взаємодій суб'єктів міжнародних відносин. Політична неоднорідність світу. Рушійні сили і визначальні тенденції світового політичного процесу. Політична активність інституціональних об'єктів міжнародних відносин. Нова якість світового політичного процесу. Парадигми конфлікту і стабільності у світовій політиці. Мегатенденції на зламі тисячоліть. Трансформація національного суверенітету в умовах глобалізації. Трансформації політичного простору в умовах глобалізації. Мегатренди та глобальні проблеми.

Стратегії та моделі глобальних взаємодій

Концепція виклику та відповіді в політичній глобалістиці. Становлення глобального світу як відповідь на виклики сучасності: економічні, політичні, моральні, культурні.

Аналіз основних стратегій глобальних взаємодій, які склалися історично: ізоляції, завоювання, запозичення, мімікрії, діалогу. Роль та значення цих стратегій на різних етапах становлення глобального світу.

Стратегія зіткнення цивілізацій. Народи між цивілізаціями, цивілізаційні розломи. Динаміка цивілізаційних процесів і можливість досягнення консенсусу в діалозі цивілізацій. Формування сучасної планетарної свідомості людства як глобального суб'єкту, що усвідомлює свою ідентичність, свою колективну волю, свій проєкт майбутнього. Проблема поєднання ідентичностей у глобальному просторі: етнічної, національної, цивілізаційної, континентальної, планетарної.

Прогнози політичної структури XXI століття. Космічна держава в сучасній системі міжнародних відносин

Міжнародні відносини і глобальний розвиток. Класичне розуміння глобалізації людського суспільства. Економіко-центрична парадигма в глобалістиці: теорія імперіалізму, теорія залежності, теорія світової системи. Вплив глобалізації на природу міжнародних відносин. Визначення змісту категорії «глобалізація». Співвідношення глобального та локального. Розвиток світової політики та міжнародних відносин у контексті глобалізації. Аналіз процесу глобалізації в просторі та часі. Глобалізація форм і засобів існування як причина світових війн. Головні аспекти глобалізації міжнародних відносин. Зовнішня політика держав за умов глобалізації. Концепції антиглобалізму П'ять проєктів світоспільності. Пошук нових стабілізаційних стратегій глобалізації: геополітичної, екологічної, соціокультурної. Сучасні прояви глобалізації і фрагментації. Нові загрози, які супроводжують процес глобалізації

Міжнародні науково-технічні зв'язки

Рушійні сили міжнародного політичного процесу, роль глобальних інформаційних мереж в науково-технічному обміні. Науково-технологічна революція та її вплив на розвиток форм міжнародної комунікації. Структуротворча функція НТР

в міжнародній системі . Глобальний характер НТР, її масштаби, темпи. Форми, масштаби і структура міжнародних науково-технічних зв'язків.

Міжнародний обмін ліцензіями, "ноу-хау". Віртуальні послуги в міжнародних відносинах. Інформаційні ринки.

Основні форми розвитку міжнародної науково-технічної співпраці. Великі міжнародні науково-технічні програми. Наукова програма ЄС «Горизонт 2020». Міжнародна програма «Інформаційна ініціатива». Науково-технічні зв'язки Схід-Захід. Проблеми прискорення науково-технічного прогресу країн, що розвиваються. Міжнародний технологічний обмін. Формування технологічної моделі міжнародного поділу праці. Оцінка ефективності міжнародного науково-технічного співробітництва.

II. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Дана програма передбачає глибоке знання матеріалу про сучасний стан розвитку політичних проблем міжнародних систем в умовах глобального розвитку та головних проблем, що виникають у даній царині.

Вступники до аспірантури за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» при складанні вступного іспиту зі спеціальності мають виявити знання предмета та об'єкту міжнародних відносин та зовнішньої політики як науково-дослідницької сфери, показати уміння комплексно аналізувати матеріал та розуміння системності як наукового підходу, що є принципово важливим у пізнанні сутності міжнародного політичного процесу в сучасній системі міжнародних відносин.

Під час проведення вступного іспиту забороняється користуватись будь-яким допоміжним матеріалом.

Іспит зі спеціальності має усну форму проведення.

Знання та вміння, продемонстровані вступниками до аспірантури на вступному випробуванні зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» оцінюються за 100-200-бальною шкалою:

- 0-100 балів – незадовільно;
- 101-174 бали – задовільно;
- 175-189 – добре;
- 190-200 балів – відмінно.

Критерії оцінювання знань вступників

Відповідь, яка оцінюється в 190-200 балів, має відповідати таким вимогам:

- повний, розгорнутий, вичерпний виклад змісту поставленого питання або проблеми;
- виявлення творчих здібностей у розумінні, викладенні й використанні теоретичного матеріалу;
- уміння користуватися методами наукового аналізу політичних проблем міжнародних систем в умовах глобального розвитку;
- демонстрація здатності висловлення та аргументування власного ставлення до альтернативних поглядів на дане питання;
- знання необхідних законів і нормативних матеріалів України, міжнародних та міждержавних угод з обов'язковим на них посиланням під час розкриття питань, які того потребують;
- засвоєння теоретичних питань відповідно до основної та додаткової

літератури.

Відповідь, яка оцінюється в 175-189 балів, має відповідати таким вимогам:

- згідно з вимогами до відповіді на найвищий бал не виконано хоча б одна із цих вимог (якщо вона явно потрібна для вичерпного розкриття питання); або: в цілому правильно розкритий за зазначеними вимогами зміст відповіді, але допущені значні помилки під час: а) використання цифрового матеріалу; б) посилання на конкретні історичні періоди та дати; в) визначення авторства і змісту в цілому правильно зазначених теоретичних концепцій, що порушує логіку висновків під час відповіді на конкретне питання.

Відповідь, яка оцінюється в 101-174 балів, має відповідати таким вимогам:

- згідно з вимогами до відповіді на найвищий бал не виконано три вимоги (якщо вони явно потрібні для вичерпного розкриття питання);
- зроблені під час відповіді висновки не є правильними чи загальноновизнаними за відсутності у відповіді доказів і раціональних аргументів на їх користь.

Відповідь оцінюється в 0-100 балів за таких обставин:

- згідно з вимогами до відповіді на найвищий бал не виконано три чи більше вимог (якщо вони явно потрібні для вичерпного розкриття питання);
- зроблені під час відповіді висновки не є правильними чи загальноновизнаними в разі відсутності у відповіді вступника доказів і раціональних аргументів на їх користь;
- характер відповіді дає підстави стверджувати, що особа, яка складає іспит, неправильно зрозуміла зміст питання чи не знає правильної відповіді і тому не відповіла на нього по суті допустивши грубі помилки у змісті відповіді або давши відповідь не на поставлене в білеті питання.

Виконання екзаменаційного завдання має бути виключно самостійного характеру..

Бали переводяться в національну шкалу в такому порядку:

Оцінка за 200-бальною шкалою	190-200	175-189	101-174	0-100
Оцінка за національною шкалою	відмінно	добре	задовільно	незадовільно

III. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні

1. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні відносини ХХ століття (навчальний посібник). 5-те видання розширене і доповнене К.: Друкарський двір Олега Федорова, 2019. 390 с.
2. Коппель О.А. Пархомчук О.С. Ретроспективний контекст глобальних трендів міжнародних відносин. Глобальні тренди міжнародних відносин. Монографія . К.: Вадекс, 2020.- 524 с.
3. Коппель О.А. Пархомчук О.О. Виникнення системності в міжнародних відносинах Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2017. Вип. 15. С. 184-191. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2017_15_28
4. Коппель О., Пархомчук О.Простір і час в цивілізаційній динаміці України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2012. Вип. 38-39. С. 8-11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_mv_2012_38-39_4
5. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи і глобальний розвиток. К.: ФАДА, ЛТД, 2005.
6. Козак Ю.Г. Міжнародні організації. Посібник. 3-е видання. 2019. ЦУЛ. 344 с.
7. Кухарська Н.О. Україна в сучасних інтеграційних процесах: Навчальний посібник. – Одеса: «Атлант ВОІ СОІУ», 2015. – 186 с
8. Мальський М.З., Мацяк М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. К.: Кобза, 2003. 528 с
9. Міжнародні системи і глобальний розвиток./ підручник. Кер.авт.колективу О.А.Коппель; за ред. Л.В. Губерського, В.А.Манжоли. авт.колективу О.А.Коппель. Київ.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008.
10. Міжнародні відносини та світова політика: підручник . Кер.авт.колективу В.Ю. Крушинський за ред. В. А. Манжоли. - К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2010. - 863 с.
11. Гелл Д., Е. МакГрю, Д. Голдбрайт, Дж. Перратон. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. Пер. з англ. Передне слово Ю. Павленка. – К.: Фенікс, 2003. – 584 с.
12. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. У 2 т. – К.: Основи, 1995.
13. Adams F.G. Globalization, Today and Tomorrow. – London & New York, 2011.
14. Flint C. Wstęp do geopolityki / Tłum.z ang. J.Halbersztat. – Warszawa: wyd. naukowe PWN, 2008. – 243 s.
15. Moczulski L. Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni. – Warszawa, 2000. - 321 s.

Додаткові

1. Арон Р. Мир і війна між націями. – К., Юніверс, 2000. – 688 с.
2. Міжнародна система, безпека і глобальний розвиток. Конспект лекцій з курсу «Порівняльна політологія». Авт. - укл. С.О. Шергін. – К., 2006.
3. Соснін О.В., Воронкова В.Г., Постол О.Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток. – К.: Центр навчальної літератури, 2015. – 556 с.
4. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти (Кол. монографія] / За ред. Ф. М. Рудича. – К., 2002. – 488 с.
5. Barry Buzan, Richard Little. International Systems in World History/ Remaking the Study of International Relations/ Oxford University Press, 2000.
6. <http://edu.cirs.kiev.ua/smainmenu-16/s-smainmenu-76/101-p.html>
7. www.library.ukma.kiev.ua/guide/rules.html
8. www.upelsinka.com/Dictionary/ind.htm